

**Петрук О.Ф., асистент,
Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
м. Чернівці**

Забезпеченість фінансовими ресурсами регіону – основа соціально-економічного розвитку (на прикладі Чернівецької області)

У статті проаналізовано склад та динаміку фінансових ресурсів Чернівецької області (фінансових ресурсів населення, підприємств та місцевого бюджету) за 2008-2012 роки. Визначено вплив фінансових ресурсів на валовий регіональний продукт та на індекс конкурентоспроможності регіону. Визначено проблеми формування та використання фінансових ресурсів регіону та встановлено завдання для їх вирішення.

Ключові слова: *регіон, фінансові ресурси, валовий регіональний продукт, конкурентоспроможність, доходи, індекс.*

В статье проанализирован состав и динамика финансовых ресурсов Черновицкой области (финансовых ресурсов населения, предприятий и местного бюджета) за 2008-2012 годы. Определено влияние финансовых ресурсов на валовой региональный продукт и на индекс конкурентоспособности региона. Определены проблемы формирования и использования финансовых ресурсов региона и установлено задание для их решения.

Ключевые слова: *регион, финансовые ресурсы, валовой региональный продукт, конкурентоспособность, доходы, индекс.*

This paper deals with the analysis of structure and dynamics of the financial resources of Chernivtsi region (population's financial resources, enterprises and local budget) for 2008-2012. The influence of the financial resources on the gross regional product and on the index of competitiveness has been defined. The problems of formation and use of financial resources in the region have been defined and the tasks for their solution are put forward.

Key words: *region, financial resources, gross regional product, competitiveness, income, index.*

Постановка проблеми. Існуючі проблеми забезпечення населення необхідними ресурсами зосереджується на регіональному рівні. Задоволення проблем регіону можливе лише за умови достатності фінансових ресурсів, обсяги яких мають відповідати поставленим завданням. Тому питання фінансової самостійності та забезпеченості регіонів, набувають все більшої актуальності. У контексті викладеного постає потреба у визначенні складу та обсягів фінансових ресурсів, їх зв'язку із економічним розвитком регіону та можливостями вирішення існуючих проблем формування та використання фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні підходи до формування, розподілу і використання фінансових ресурсів регіону з позиції саме його соціально-економічного розвитку висвітлювали наступні вчені: О.Д. Василик та К.В. Павлюк, які є провідними науковцями у бюджетній сфері, ними розроблено бюджетні концепції і теорії, зокрема, значну увагу вони приділили вивченню соціальної спрямованості місцевих бюджетів [1];

Ю.В. Каспрук розглядає вплив ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання (на прикладі Львівської області) [4]; В.А. Харченко вивчає сутність місцевих бюджетів і їх вплив на реалізацію програми соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі бюджету АРК) [8], М.А. Коваленко розглядає фінансові ресурси з точки зору бази їх оцінювання та впливу на діяльність місцевих суб'єктів господарювання [7].

Однак не існує єдиного підходу до визначення складу фінансових ресурсів регіону, їх впливу на економічний розвиток та не має одностайності щодо визначення завдань забезпечення зростання фінансових ресурсів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення складу та динаміки фінансових ресурсів Чернівецької області, їх впливу на економічний розвиток, з'ясування проблем формування і використання фінансових ресурсів регіону та визначення завдань для їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Регіональні фінансові ресурси за часів існування командно-адміністративної економіки визначалися як сукупність грошових коштів, що створені на певній території та використовуються на її економічний та соціальний розвиток.

О.Д. Василик зазначає, що фінансові ресурси держави включають ті з них, що перебувають у розпорядженні органів державного управління, всіх видів і форм підприємницьких структур і населення. У розпорядженні держави перебувають ресурси бюджетної системи й різних централізованих і децентралізованих фондів, а також державних фінансових інститутів (національного банку, державних страхових органів, державних кредитних установ). Інша частина фінансових ресурсів у державі знаходиться в розпорядженні господарських підприємств, установ і організацій різних форм власності та видів діяльності. Третя частина – у розпорядженні населення в формі вкладів, заощаджень і депозитів у банківській системі та в інших фінансових установах [2, с. 75].

Фінансові ресурси регіону – це сукупність фінансових фондів, які беруть участь у забезпеченні діяльності місцевих суб'єктів господарювання. Це сума фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, об'єднаних за територіальною ознакою, та коштів регіональних централізованих фондів. Це грошові фонди, які створюються за певний період у процесі діяльності суб'єктів господарювання, централізовані і децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту і національного доходу і призначені для використання у відповідності з завданнями соціально-економічного розвитку суспільства і колективів окремих підприємств [7].

Фінансові ресурси регіону складаються з фінансових ресурсів населення, фінансових ресурсів підприємств та фінансових ресурсів бюджету відповідного регіону.

Фінансові ресурси домогосподарств, є однією із трьох основних складових фінансових ресурсів регіону.

Динаміка доходів населення Чернівецької області за 2008-2012 роки наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Доходи населення Чернівецької області за 2008-2012 роки, млн грн

Показники	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення (+, -) звітної періоду до	
						2008 року	2011 року
Заробітна плата	3936	3899	4732	5453	6216	+2280	+763
Прибуток та змішаний дохід	2657	2648	3252	3936	4023	+1366	+87
Доходи від власності (одержані)	254	295	237	810	692	+438	-118
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	5367	5777	7293	8483	9251	+3884	+768
Загальна сума доходів	12214	12619	16114	18682	20182	+7968	+1500

Джерело: розроблено на основі [6]

Як бачимо з табл. 1, найбільші доходи населення отримує за рахунок соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів, так за рахунок такого джерела у 2012 році населення отримало 9251 млн грн, що більше ніж у 2008 році на 3884 млн грн, та більше ніж у 2011 році на 768 млн грн, заробітної плати населення Чернівецької області отримало у 2012 році 6216 млн грн, що більше ніж у 2008 році на 2280 млн грн та більше попереднього року на 763 млн грн.

Загалом, якщо розглядати динаміку доходів населення то порівняно з 2008 роком доходи населення регіону зросли на 7968 млн грн або на 65,2 %. Таке підвищення зумовлене підвищенням курсу валют, що вплинуло на інфляційні процеси в області. Наявний дохід вказує на ту суму доходу, яка залишається у населення після всіх вирахувань. У 2012 році дана сума становила 15158 млн грн.

При обрахунку загальної суми фінансових ресурсів регіону будемо користуватись сумою наявного доходу населення.

Наступною складовою фінансових ресурсів регіону є фінансові ресурси підприємств та організацій. У Чернівецькій області найбільш розвинутими є підприємства промисловості, сільського господарства, будівництва та ін. Результати балансу підприємств Чернівецької області за 2008-2012 роки за видами економічної діяльності наведені у табл. 2.

Найбільшу питому вагу у доходах підприємств Чернівецької області за 2008-2012 роки займають підприємства промисловості (до 30 %), підприємства які здійснюють операції з нерухомим майном (до 30 %) та підприємства оптової торгівлі (до 20 %). Протягом аналізованого періоду відбулося зниження показників балансу підприємств будівництва (на 206,0 млн грн), підприємств фінансової та страхової діяльності (на 71,3 млн грн) і підприємств, що здійснюють операції з нерухомим майном (на 431,0 млн грн) та підвищення показників балансу підприємств промисловості (на 835,0 млн грн), сільського господарства (на 1883,0 млн грн), оптової та роздрібною торгівлі (888,0 млн грн) та ін.

Таблиця 2

Доходи підприємств Чернівецької області за 2008-2012 роки за видами економічної діяльності, млн грн

Вид економічної діяльності	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення (+, -) звітнього періоду до	
						2008 року	2011 року
Сільське, лісове та рибне господарство	1406,0	1623,0	1861,2	2756,9	3289,0	+1883,0	+532,1
Промисловість	5195,0	4216,2	4495,1	5000,6	4360,0	-835,0	-640,6
Будівництво	1573,0	1805,7	1250,3	1200,9	1367,0	-206,0	+166,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2551,0	4087,0	4678,5	3130,7	3439,0	+888,0	+308,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	218,4	1569,4	1573,0	366,7	399,2	+180,8	+32,5
Фінансова та страхова діяльність	141,2	172,4	70,6	75,0	69,9	-71,3	-5,1
Операції з нерухомим майном	3053,0	3825,5	3189,8	3426,7	2622,0	-431,0	-804,7
Всього	14681	17890	17739	17845	18057	+3376	+212

Джерело: розроблено на основі [6]

Загалом, у 2012 році баланс підприємств Чернівецької області дорівнював 18057 млн грн. Проти минулого року дана сума зросла на 211,8 млн грн або на 1,2 %.

Фінансові ресурси бюджету є останньою складовою, яку включатимемо до загальної суми фінансових ресурсів регіону (табл. 3).

Таблиця 3

Доходи місцевого бюджету Чернівецької області за 2008-2012 роки, млн грн

Найменування доходів	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення (+, -) звітнього періоду до	
						2008 року	2011 року
Податкові надходження	627,0	658,7	750,6	799,3	420,8	-206,2	-378,5
Неподаткові надходження	129,9	106,7	131,3	208,2	66,6	-63,3	-141,6
Доходи від операцій з капіталом	72,2	30,0	27,3	19,3	5,2	-67	-14,1
Цільові фонди	44,5	71,5	35,6	25,9	11,6	-32,9	-14,3
Разом доходів	873,6	866,9	944,8	1052,7	504,2	-369,4	-548,5

Джерело: розроблено на основі [6]

Найбільшу частку в доходах бюджету Чернівецької області займають податкові надходження. У 2012 році сума податкових надходжень становила 420,8 млн грн, що менше ніж у 2008 році на 206,2 млн грн, та менше

попереднього року на 378,5 млн грн. Сума неподаткових надходжень у 2012 році знизилась на 63,3 млн грн порівняно з 2008 роком, та на 141,6 млн грн порівняно з 2011 роком. Найбільшу питому вагу у неподаткових надходженнях протягом 2008-2010 років займали доходи від власності та підприємницької діяльності, а у 2011-2012 роках адміністративні збори та платежі.

Щодо доходів від операцій з капіталом та цільових фондів то у 2008 році їх значення дорівнювало 72,2 млн грн та 44,5 млн грн відповідно. Протягом аналізованих років значення даних показників значно знизились і становили у 2012 році 5,2 млн грн від доходів від операцій з капіталом та 11,6 млн грн від цільових фондів.

Чернівецька область є дотаційною, про що свідчить щорічне зростання сум офіційних трансфертів. У 2012 році сума офіційних трансфертів становила 3025,1 млн грн, що на 598,8 млн грн більше ніж у попередньому році. Зростання офіційних трансфертів вказує на недостатню кількість коштів в області.

Визначимо загальний обсяг фінансових ресурсів Чернівецької області як суму обсягів фінансових ресурсів населення, фінансових ресурсів підприємств та фінансових ресурсів бюджету (табл. 4).

Таблиця 4

**Динаміка фінансових ресурсів Чернівецької області
за 2008-2012 роки, млн грн**

Фінансові ресурси	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення (+, -) звітнього періоду до	
						2008 року	2011 року
Фінансові ресурси населення	8856	9054	12211	14470	15158	+6302	+688
Фінансові ресурси підприємств	14681	17890	17739	17845	18057	+3376	+212
Фінансові ресурси бюджету	873,6	866,9	944,8	1052,7	504,2	-369,4	-548,5
Всього фінансових ресурсів	24410,6	27810,9	30894,8	33367,7	33719,2	+9308,6	+351,5

Загальна сума фінансових ресурсів Чернівецької області у 2012 році становить 33719,2 млн грн, що більше ніж у 2008 році на 9308,6 млн грн (або на 38,1 %), та більше попереднього року на 351,5 млн грн (або на 1,1 %). Зростання обсягу фінансових ресурсів регіону відбулося за рахунок значного зростання суми фінансових ресурсів населення та фінансових ресурсів підприємств. Динаміка суми фінансових ресурсів бюджету регіону гальмує зростання фінансових ресурсів регіону загалом.

Фінансові ресурси значно впливають на обсяг валового регіонального продукту (ВРП), як одного з найважливіших показників розвитку регіону. ВРП є кінцевим результатом діяльності економічних одиниць – резидентів, який вимірюється вартістю товарів і послуг, вироблених цими одиницями для кінцевого використання.

Протягом 2008-2009 років обсяг ВРП зменшувався, що було зумовлено

впливом світової економічної кризи, проте починаючи з 2009 року відбулася динаміка його зростання. Так у 2012 році обсяг ВРП становив 13228,0 млн грн, що більше попереднього року на 2289 млн грн (або на 20,9 %) (рис. 1). ВРП у розрахунку на одну особу зростає такими ж темпами як і ВРП. Проте не дивлячись на тенденцію до збільшення обсягу ВРП, він залишається найменшим серед усіх областей України.

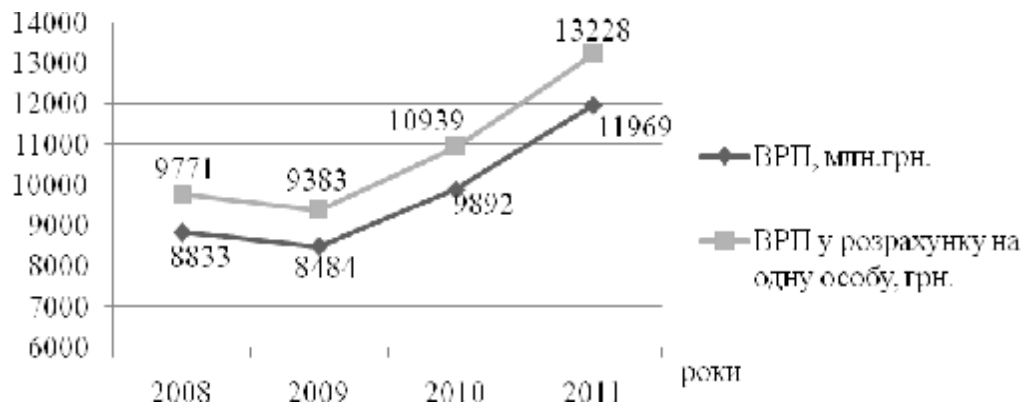

Рис. 1. Динаміка валового регіонального продукту Чернівецької області за 2008-2012 роки

На зростання обсягу ВРП вплинула динаміка зростання фінансових ресурсів Чернівецької області. Такий взаємозв'язок можна показати за допомогою коефіцієнта парної кореляції (коефіцієнта кореляції Пірсона). Цей показник завжди набуває значення в числовому інтервалі від -1 до +1. Додатний коефіцієнт кореляції ($r > 0$) свідчить про «прямий» зв'язок між ознаками (тобто такий, коли збільшення значення однієї ознаки збільшує значення іншої ознаки). Щільність зв'язку оцінюється за абсолютним значенням коефіцієнта кореляції. Максимальні значення коефіцієнта свідчать про повний лінійний зв'язок між ознаками [5].

При розрахунку коефіцієнта кореляції варіантами ознак будуть значення обсягів фінансових ресурсів та ВРП. Коефіцієнт кореляції становитиме 0,86, що показує високий прямий зв'язок між динамікою зростання обсягів фінансових ресурсів та динамікою зростання ВРП Чернівецької області. Така залежність є умовною, оскільки не враховується ряд інших факторів які впливають на зростання ВРП.

Від обсягу фінансових ресурсів регіону залежить і його конкурентоспроможність. Так у 2012 році Чернівецька область посідає 16-е місце в Індексі конкурентоспроможності регіонів України. За рік цей індекс зріс на 0,18 бала і склав 3,95 бала.

Чернівецька область значно підвищила оцінки за першим і третім субіндексами конкурентоспроможності, а саме: за базовими вимогами (підняття на шість позицій, з 12-го на 6-е місце) і за факторами розвитку та інноваціями (підняття на вісім позицій, з 25-го на 17-е місце). Водночас за другим субіндексом – підсилювачами ефективності – відбулося незначне підвищення оцінок на одну позицію (з 25-го на 24-е місце). Така здебільшого позитивна динаміка субіндексів забезпечила просування регіону на п'ять позицій вгору в національному Індексі конкурентоспроможності.

За минулий рік Чернівецька область істотно поліпшила оцінку за складовою ефективності ринку товарів (підняття на 12 позицій, з 17-го на 5-е місце в національному Індексі). Подібне зростання пояснюється підвищенням показників ефективності антимонопольної політики (підняття на 10 позицій, з 13-го на 3-є місце), вимогливості покупця (підняття на 18 позицій, з 23-го на 5-е місце), впливу регулювання на прямі іноземні інвестиції (підняття на 3 позиції, з 7-го на 4-е місце), ступеня орієнтованості на клієнта (підняття з 9-го на 1-е місце серед 27 регіонів України). До того ж оцінка за останнім показником відповідає високій позиції у світовому рейтингу (36-е місце). Таке підняття зумовлене і зростанням обсягів фінансових ресурсів населення та підприємств [3, с. 95-96].

Порівняно з 2011 роком до трійки найпроблемніших чинників, з точки зору керівників бізнесу, у Чернівецькій області увійшов фактор доступу до фінансування. На перше місце, як і минулого року, вийшла податкова політика (18 %), за нею – податкові ставки (12,1 %), а також піднявся в рейтингу доступ до фінансування та нестабільність державної політики (9,8 % кожний фактор). Бізнес області більшою мірою, ніж в цілому по Україні, стурбований проблемами обмежувального трудового законодавства, валютного регулювання, нерозвиненої інфраструктури, доступом до земельних ресурсів та інфляцією. Водночас порівняно меншу пріоритетність отримали неефективна робота чиновників, низька кваліфікація робочої сили та корупція [3, с. 96].

Як показує індекс конкурентоспроможності, фінансові ресурси Чернівецької області є обмеженими для фінансування всіх потреб регіону, тому можна виокремити наступні проблеми їх формування та використання:

- наявність кредиторської та дебіторської заборгованостей місцевих бюджетів;
- наявність податкового боргу з платежів до бюджетів усіх рівнів;
- високі ризики неповернення кредитів, зростання проблемних кредитів, нестача у потенційних позичальників ліквідного заставного майна;
- низький рівень фінансової дисципліни суб'єктів господарювання;
- велика кількість збиткових підприємств.

З метою розв'язання вище зазначених проблем, та забезпечення зростання фінансових ресурсів регіону необхідно виконати такі завдання:

- збереження обсягів надходження коштів до місцевих бюджетів на рівні, не меншому, ніж у 2011 році;
- виведення підприємств з «тіньового» сектора економіки;
- пошук додаткових незадіяних резервів наповнення бюджетів;
- забезпечення своєчасної та повної виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ;
- забезпечення цільового використання бюджетних коштів та посилення відповідальності за їх використання;
- вжиття заходів щодо скорочення податкового боргу;
- збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки;
- сприяння зменшенню вартості кредитних ресурсів;

– вжиття заходів щодо підвищення платіжної дисципліни господарюючих суб'єктів;

– проведення ґрунтового аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, які займаються потенційно прибутковими видами економічної діяльності, але звітують про наявність збитків та вжиття заходів щодо поліпшення результатів їх діяльності;

– залучення інвестиційних ресурсів та впровадження інноваційних технологій у виробництво.

Виконавши всі перераховані завдання можна розраховувати на зростання обсягів фінансових ресурсів населення, підприємств та бюджету регіону; збалансованість показників місцевих бюджетів; зменшення податкового боргу до бюджетів усіх рівнів; збільшення обсягів кредитування населення та підприємств; скорочення кількості збиткових підприємств а також на зростання індексу конкурентоспроможності регіону.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Фінансові ресурси регіону складаються з фінансових ресурсів населення, фінансових ресурсів підприємств та фінансових ресурсів бюджету відповідного регіону. Протягом 2008-2012 років відбулося зростання обсягу фінансових ресурсів Чернівецької області за рахунок зростання суми фінансових ресурсів населення та фінансових ресурсів підприємств. Таке збільшення обсягів фінансових ресурсів регіону зумовило підвищення обсягів ВРП, про що свідчить розрахований коефіцієнт кореляції, та зростання Індексу конкурентоспроможності Чернівецької області на 0,18 бала, що склало у 2012 році 3,95 бала (16-е місце серед регіонів України).

Не вирішеними лишаються проблеми створення конкретних заходів для виведення підприємств з «тіньового» сектора економіки та пошук додаткових незадіяних резервів наповнення бюджетів як складових зростання фінансових ресурсів регіону.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Бюджетна система України : підруч. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів : навч. посіб. / О.Д. Василик. – К. : НІОС, 2002. – 375 с.
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012 опубліковано Фондом «Ефективне управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму.
4. Каспрук Ю.В. Вплив ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання області / Ю.В. Каспрук // Регіональна економіка. – 2008. – №4. – С. 38–44.
5. Коефіцієнт кореляції за Пірсоном [Електронний ресурс] / Редакційно-видавничий центр Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/210/32.pdf>.
6. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2012 рік / за ред. А.В. Ротаря. – Чернівці : Обласне управління статистики, 2013. – 603 с.
7. Фінанси регіону : навч. посіб. / М.А. Коваленко [та ін.] ; ред. М.А. Коваленко; М-во освіти і науки України, Херсон. нац. техн. ун-т. – Херсон : Олді-плюс, 2011. – 312 с.
8. Харченко В.А. Бюджет и его влияние на реализацию программы социально-экономического развития региона / В.А. Харченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №2. – С. 9–13.
9. Офіційний сайт Чернівецької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oda.cv.ua>.